

Nr 480

Av herr **Hansson m. fl.**, om utredning rörande trädgårdsnäringens problem.

Sedan 1950-talets ingång har en livlig debatt förekommit om trädgårdsnäringen och dess problem, beroende på att den hastiga övergången från 1940-talets relativt välskyddade produktions- och avsättningsförhållanden till 1950-talets friare tillstånd på utrikeshandelns område kastat ut näringen i en svårartad omställningskris. Denna har förvärrats därigenom att tullskyddet kraftigt urholkats genom det försvagade penningvärdet.

För dominerande företagargrupper inom näringen har det ekonomiska utbytet av odlingen avsevärt försämrats, vilket i sin tur försvårat företagens möjligheter att med egna resurser vidtaga erforderliga rationaliserings- och omställningsåtgärder. Det är uppenbart att det från samhällets sida måste vidtagas olika stödåtgärder med huvudsakligt syfte att främja näringsutövarnas ansträngningar att finna vägar ut ur krisläget. Viktigt är att skyndsamt angripa problemen för att snabbt kunna dämpa det hårda och förlamande tryck som den friare utrikeshandeln utövar inom detta företagsområde. En sådan behandling är så mycket mer motiverad, som trädgårdsföretagarna under 1940-talet gjorde en ur folkhushållets synpunkt synnerligen betydelsefull insats och de aktuella svårigheterna är en direkt följd av en alltför tvär kastning i fråga om trädgårdspolitik.

Det säger sig självt att i detta krisläge är den hårda konkurrensen med exportländernas varor den mest påtagliga faktorn, varvid de högre arbetskostnaderna i Sverige förvärrat konkurrensläget. I skydd av den stödjande politik som vidtagits på jordbruksområdet har denna näring kunnat snabbare än vad som fallet varit i utlandet utjämna klyftan i inkomsthänseende mellan de i jordbruk och andra näringar sysselsatta. Då trädgårdsavtalen i allt väsentligt följer jordbruksavtalen har samma löneutveckling uppstått inom denna näringssektor, som dock inte haft samma möjligheter att kompensera kostnadsstegringen.

Vid diskussion om trädgårdsnäringens gränsskydd kommer GATT-avtalet omedelbart in i bilden. Vid varje tillfälle, då riksdagen haft att ta ställning till olika revisionsförslag och trädgårdsnäringens intressen därvid kommit på tal, har emellertid alltid konstaterats, att det med nuvarande riktlinjer för trädgårdspolitik inte är praktiskt möjligt att ge trädgårdsprodukterna en sådan handelspolitisk ställning, att väsentliga svenska odlarintressen kan tillgodoses.

Senast vid behandlingen inom bevillningsutskottet av Kungl. Maj:ts proposition (nr 74/1956) samt de i anslutning till denna proposition väckta motionerna (I: 495 och II: 657) gjordes uttalanden av antytt slag. I utskotts-betänkandet, vari deklarerades anslutning till »uppfattningen, att den svenska trädgårdshanteringen på vissa områden har att kämpa med svårigheter, som till icke ringa del orsakas av konkurrensen från utlandet», hette det nämligen bl. a. i fortsättningen:

»Det är emellertid varken möjligt eller lämpligt att i nu förevarande sammanhang ta ställning till omfattningen och arten av det gränsskydd, som denna näringsgren är i behov av med hänsyn till sitt allmänna konkurrens- och avsättningsläge på längre sikt.»

Bakom denna skrivning låg det faktum att det behövs en nationell lagstiftning på området, i likhet med vad som föreligger för det egentliga jordbruket, för att kunna åstadkomma de undantag i generell tillämpning av GATT-avtalsprinciperna som erfordras för att kunna ta hänsyn till trädgårdsnäringsens intressen. I ett till utskottets betänkande fogat särskilt utlåtande framfördes bl. a. följande krav:

»Vi har därför funnit det angeläget att uttala en förväntan, att Kungl. Maj:t måtte pröva möjligheten av att skyndsamt lämna riksdagen förslag om sådan lagstiftning rörande den svenska trädgårdsproduktionens mera betydande produktslag, att de får tillämpning vid en kommande revision av GATT-avtalet.»

I ett annat yttrande av samma slag underströks också angelägenheten av att »spörsmålet om den svenska trädgårdshanteringens plats i vårt folkushåll såsom en med jordbruket närbesläktad näringsgren bör upptagas till skyndsamt prövning, i den mån detta är erforderligt för bedömning av trädgårdsnäringsens skydd mot utländsk konkurrens.»

Här kommer sålunda till uttryck en bred opinion för en genomgripande granskning av trädgårdsnäringsens hela problemkomplex. För sin del hänvisade bevillningsutskottets majoritet till de överväganden, som längre fram kunde föranledas av det vid denna tidpunkt ännu icke publicerade tullbetänkandet. En granskning av nämnda utrednings förslag och redovisade synpunkter på trädgårdsnäringsens skyddsbehov ger emellertid klart besked om att 1952 års tulltaxekommitté endast i förbigående behandlat de i de särskilda yttrandena till bevillningsutskottets utlåtande nr 43/1956 aktualiserade problemställningarna. Efter en mycket summarisk redovisning för och bedömning av olika faktorer i sammanhanget kom utredningsmajoriteten fram till den slutsatsen, att det för trädgårdsprodukterna inte kunde komma i fråga ett gränsskydd, likvärdigt med det som i enlighet med 1947 års jordbrukspolitiska målsättning tillämpades för det egentliga jordbrukets »stapelvaror».

Alldeles bortsett från det uppenbart orimliga i att produktionen inom ett visst område inom jordbrukssektorn behandlas väsentligt annorlunda än jordbruksproduktionen i övrigt, måste det framstå som i hög grad olämpligt

ligt att grunda ett så långsiktigt avgörande som förslaget i tullfrågan syftar till på den knapphändiga utredning och bedömning av trädgårdsnäringsens problem och beredskapspolitiska uppgifter, som kunde åstadkommas inom tulltaxekommittén.

Varken 1952 års tulltaxekommitté eller 1951 års trädgårdsutredning, vars betänkande avgavs för snart fem år sedan, tar upp problemen i full utsträckning. Några förslag i anledning av sistnämnda utrednings betänkande synes heller inte vara att förvänta, med hänsyn till att utredningsmaterialet numera torde få betraktas som föråldrat. Detta innebär emellertid inte att de i utredningen diskuterade frågeställningarna förlorat sin aktualitet. Underlag för denna uppfattning är bl. a. olika skrivelser till Kungl. Maj:t från näringsens fackliga organisationer, bl. a. Sveriges handelsträdgårdsmästareförbund i yttrandet över tulltaxekommitténs betänkande.

Det kan starkt ifrågasättas huruvida tullar är det enda medel, som bör komma i fråga när det gäller att lösa trädgårdsnäringsens gränsskyddsproblem. En komplettering genom kvantitativ reglering, något som redan tillämpas för frukten, synes vara nödvändig och bör principiellt medges, bl. a. för att kunna bereda den inhemska produktionen ett bättre skydd mot dumpingartade utbud från olika exportländer.

Även om det skyddssystem, som numera tillämpas för jordbrukets vidkommande, icke oförändrat kan appliceras på trädgårdsområdet, så bör dock dess princip med ett importavgiftssystem och garanterade prisgränser kunna erbjuda vissa riktlinjer. Med hänsyn till de speciella produktionsförhållandena inom trädgårdsnäringsen torde den praktiska utformningen av ett ovan åsyftat, smidigare och effektivare skyddssystem bereda vissa svårigheter, som icke varit till finnas vid fastställandet av jordbrukets prissättningssystem. En praktisk lösning torde dock vara möjlig att ernå, åtminstone om den begränsas till att gälla för näringsens huvudproduktslag.

Vad speciellt frukten beträffar har utvecklingen, främst på grund av lagringsteknikens landvinningar men också som en följd av den sortvalspolitik yrkesfruktodlarna för, skapat helt nya förutsättningar men också problem för denna näringsgren. Det synes sålunda nödvändigt att överväga en omprövning av importpolitiken från den utgångspunkten, att de svenska fruktodlarna under normala år helt kan täcka det inhemska marknadsbehovet av äpple, såväl kvantitativt som kvalitativt, under större delen av året. Prövning bör också ske av vilka möjligheter som står till buds att lösa problemet med de tillfälliga överskotten så att värdeförstörelse och marknadskaos undviks. Huruvida obligatorisk kvalitetskontroll är genomförbar och i vad mån en sådan linje kan bidra till att sanera fruktmarknaden bör också övervägas.

Det torde sålunda ganska klart framstå, att de aktuella problemen på trädgårdsodlingens område motiverar att en allsidigt sammansatt kom-

mitté ges i uppdrag att i likhet med vad som skedde på det egentliga jordbruksområdet genom 1942 års jordbrukskommitté ingående studera trädgårdsodlingens förutsättningar och stödbehov, samt att efter skedd bedömning av näringens såväl sociala och ekonomiska betydelse som dess beredskapsmässiga uppgifter framlägga förslag till riktlinjer för den framtida trädgårdspolitik.

Då det i den trädgårdspolitiska debatten ofta kommer till uttryck skilda uppfattningar om vad som egentligen inneslutes i begreppet »trädgårdsnäringen» bör en utredning av angivet slag också syfta till en kartläggning av näringens struktur och gränsförhållanden till andra näringsgrenar. Den rådande oklarheten på detta område har vållat svårigheter för speciellt växthusodlingen, i det att man ofta vid överväganden från jordbrukspolitiska utgångspunkter exkluderat växthusodlingen, som därvid betraktats som en industrimässig produktionsform. Å andra sidan har samma företagsområde uteslutits när det gällt näringspolitiska överväganden i och kring industrimässiga problem under föregivande, att växthusproduktionen hörde till jordbrukssektorn. Härigenom har en besvärlig mellanställning för den ekonomiskt mest betydelsefulla delen av trädgårdsnäringen uppkommit, som i olika avseenden lett till icke oväsentliga handikapp. Enligt vår uppfattning tillhör växthusodlingen obetingat jordbrukssektorn inom näringslivet, liksom plantageodlingarna. Den väsentliga skillnaden mellan dessa företagsområden och det egentliga jordbruket är graden av odlingsintensitet.

Andra områden som bör bli föremål för studium av utredningen är den utveckling som konsumtionsvalet beskrivit sedan 1930-talet, enkannerligen trädgårdsprodukternas volym- och värdemässiga andel samt de inhemska produkternas del av den ökade konsumtionsvolymen. Redan ett ytligt betraktande av vad utvecklingen härvidlag inneburit — att den ökade konsumtionsvolymen till väsentlig del kommit importvarorna till godo — bör ge en tankeställare beträffande en sådan utvecklings beredskapspolitiska aspekter. I tulltaxeutredningen har man visserligen snuddat vid denna frågeställning, men farhågorna har avfärdats med hänvisning till talesättet, att trädgårdsnäringen till sina produktionsmöjligheter är en expansiv företelse och vid förefallande behov sålunda snabbt kan bringas att tillgodose även en kraftigt stegrad efterfrågan.

Härvidlag har emellertid — som vanligt — förbisetts att växthusodlingen ingår i trädgårdsnäringen och att det refererade betraktelsesättet icke är relevant för odlingen under glas, som till väsentlig del avser produktlagen gurkor och tomat. (Enligt docent Lamm i statens trädgårdsförsök i Försök och Forskning 1957 ger 1951 års företagsräkningar uppgifter vid handen, att drygt halva glashusarealen användes för tomatodling.) Dessa produktslag är av synnerligen stor betydelse för vår försörjning av skyddsfödoämnen och betydelsen härav har tilltagit i takt med våra konsumtionsvanors utveckling i riktning mot mera kontinental struktur. Vid ev. bortfall

av import av dessa varuslag kan inte produktionsexpansion ske i enlighet med tulltaxekommitténs beräkningar, men är dock möjlig om det normalt produceras en förhållandevis betydande blomstervolym i växthus. Blomsterodlingens betydelse bör sålunda också tas med vid ett beaktande av trädgårdsnäringens beredskapsuppgifter.

Utredningen bör också granska den hittills bedrivna statliga stödverksamheten när det gäller trädgårdsnäringens rationalisering och försöka arbeta fram regler, som är anpassade efter denna närings speciella behov och förutsättningar, men som också tar hänsyn till den företagsstruktur, som ur samhällets synpunkt är önskvärd. Nuvarande regler bygger på förhållandena inom det egentliga jordbruket och är i vissa avseenden icke praktiskt tillämpbara när det gäller att främja en sund utveckling av trädgårdsnäringens företagsstruktur.

I likhet med vad som skedde vis å vis det egentliga jordbruket under 1930-talet bör också prövas möjligheterna att påverka distributionsförhållandenas utveckling därhän, att betingelser skapas för vidmakthållande av i huvudsak småföretagarstruktur även på trädgårdsområdet. I detta hänseende har tulltaxekommittén, i belysning av det ekonomiska utfallet beträffande olika företagstyper, anslutit sig till ett slags »djungelns lag» och förordat att de ekonomiskt svagare företagarna, som företrädesvis är de mindre, skulle få slås ut under trycket av en lågtullspolitik i enlighet med dess intentioner. På denna punkt reagerar vi starkt och bestämt. Förhållandena i de länder, vars export utövar det hårdaste pris- och kvalitetstrycket på den svenska marknaden när det gäller trädgårdsprodukter, visar emellertid att, därest distribution och avsättningsförhållandena ordnas på ett rationellt sätt, möjliggörande en högt utvecklad specialisering, småföretag utgör en synnerligen lämplig produktionsform för alster av hithörande slag.

Studium bör slutligen också ske angående de aktuella utvecklingstendenserna i trädgårdsproduktionens inriktning, bl. a. de nya möjligheter som öppnats genom fryskonserveringsteknikens utveckling. Intressanta exporttendenser har sålunda gjort sig gällande, vilka emellertid ställer krav på ökade resurser såväl med avseende på forskning och försök som på tekniker-tillgång. Vidare är det anledning att ingående penetrera trädgårdsnäringens problem i belysning av vad en planerad nordisk och europeisk samhandel resp. tullunion kan innebära.

Sammanfattningsvis må framhållas, att därest önskad utredning kommer till stånd och i begärd omfattning, blir det möjligt att åvägabrinda en trädgårdspolitisk målsättning, som innesluter en grundligt genomtänkt avvägning mellan å ena sidan samhällets krav på en rimlig kostnad för bl. a. beredskapstrygghet och å andra sidan trädgårdsnäringens berättigade anspråk på dels rättvisa utvecklingsbetingelser och dels en med jämförbara yrkesgrupper likvärdig inkomststandard för sin insats i folkhushållets tjänst.

Med hänvisning till ovanstående hemställas,

att riksdagen måtte besluta, att hos Kungl. Maj:t hemställa om en allsidig utredning rörande trädgårdsnäringens problem, dess ställning och betydelse inom vårt näringsliv och folkhushåll samt behovet av ett smidigare och tryggare gränsskydd, allt i syfte att framlägga förslag till riktlinjer för den framtida trädgårdspolitiken.

Stockholm den 26 januari 1957

Nils G. Hansson

i Skegrie

Harry Wahrendorff

J. Onsjö

Axel Rubbestad

C. O. Carlsson

i Bakeröd